

УДК 332.05:373

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ

Гавкалова Наталія Леонідівна, д.е.н., професор
зав. кафедри державного управління,
публічного адміністрування та
економічної політики
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Зілінська Аліна Сергіївна,
доктор філософії спеціальності «Публічне
управління та адміністрування»

Воєнний час гуртує українське суспільство дедалі тісніше. Сьогодні в Україні фактично зник поділ на соціальні верстви, політичні сили, професійні об'єднання і навіть групи за інтересами. Водночас патріотичний порив та емоційний підйом, які рухають українців до перемоги, не повинні руйнувати основ здорового раціоналізму, що є запорукою не лише ефективного управління військовою логістикою, але й небезпідставно вважається одним з наріжних каменів майбутньої повоєнної відбудови нашої держави та відновлення її економіки.

Питання децентралізації, формування ОТГ та пошуку напрямів підвищення їхньої фінансової спроможності розкрито в наукових працях таких вітчизняних науковців: Я. Жаліло, І. Павленко, В. Романова та О. Шевченко, які обґрунтували рекомендації щодо подальшого формування спроможного та відповідального місцевого самоврядування, упорядкування адміністративно-територіального устрою, забезпечення територіальної консолідації через ефективне поглиблення реформи децентралізації [1]. Проте, на сьогодні постало актуальне питання, щодо територіальних громад в умовах воєнного стану.

Метою даної роботи є аналіз територіальних громад та розроблення

напрямоків як забезпечити ефективне управління в контексті пріоритетів повоєнного розвитку.

Важливим аспектом згаданої раціональності є налагодження належним чином скоординованих взаємодій між органами державної влади та місцевим самоврядуванням з урахуванням принципу субсидіарності. Особливого значення це набуває в умовах воєнного стану, коли всі ланки владної ієрархії природно тяжіють до централізації управлінських рішень. Тому безумовним пріоритетом сьогодення стає визначення першочергових завдань, які мають покладатися на органи місцевого самоврядування регіонів і територіальних громад, задля того, щоб, з одного боку, забезпечити їх максимальну ефективність в управлінні ресурсним потенціалом відповідних територій, а з іншого, налагодити координацію діяльності всіх владних інституцій з метою своєчасного забезпечення нагальних потреб фронту та відновлення економіки.

Насамперед у цьому контексті слід звернути увагу на проблеми релокації бізнесу та переміщення цивільного населення зі східних регіонів країни в її центральну та західну частини. Саме тут перед органами місцевого самоврядування постає найбільше пов'язаних з війною викликів. Передусім мова йде про необхідність налагодження злагодженої роботи з обласними та районними військовими адміністраціями щодо забезпечення тимчасового розміщення релокованих підприємств і внутрішньо переміщених людей.

З огляду на це, першочерговим завданням місцевої влади має стати формування дієвої системи моніторингу внутрішньо переміщених осіб та релокованих бізнесів, включаючи їх поділ на три основні категорії: 1) транзитні особи (ті, хто оселився в нових громадах на короткотривалий період: від кількох днів до кількох місяців, а надалі прямувати в інші громади чи регіони, або за кордон); 2) групи тимчасового перебування (очікуваний термін проживання на території громади – від кількох місяців до одного року (залежно від перспективи завершення бойових дій та можливості повернення додому); 3) переселенці, орієнтовані на постійну зміну місця проживання, включаючи здійснення безповоротної релокації свого бізнесу зі Сходу або Півдня країни у

Центр чи на Захід.

Кожна із цих трьох категорій громадян і підприємців має свої потреби та особливості, які органам місцевого самоврядування тих територіальних громад, в яких вони тимчасово перебувають, слід враховувати при вибудовуванні поточних планів та довгострокових стратегій розвитку. Так, для громадян першої категорії необхідно лише створити прийнятні умови їх тимчасового проживання, включаючи доступ до якісного побутового обслуговування, продовольчого забезпечення та Інтернет-зв'язку. Як правило, найкраще це можна забезпечити у великих містах або середніх за розміром районних центрах, наближених до кордону з країнами-членами ЄС [2].

Друга категорія (ті, хто орієнтується на тимчасове перебування в нових громадах на термін до одного року) вимагає до себе значно більшої уваги з боку місцевої влади. По-перше, період їх очікуваного проживання є більшим ніж у представників першої категорії, що вимагає додаткових зусиль зі створення належних житлових і побутових умов, а, по-друге, ці люди (включаючи підприємців) можуть робити доволі вагомий внесок в економічний розвиток громади, особливо якщо це висококваліфіковані фахівці важливих спеціальностей. Частина з них взагалі може прийняти рішення залишитись у новій громаді на більш тривалий період, або й оселитись тут назавжди, переходячи тим самим у третю категорію. Саме тому тимчасове розміщення осіб другої категорії доцільно поєднувати з місцем їх потенційного працевлаштування (в тому числі з урахуванням перспективи розгортання потужностей релокованих підприємств). Для цього можуть використовуватись як наявні гуртожитки та гостели (переважно у великих містах та в їх околицях), так і зводиться нові тимчасові помешкання у приміській зоні чи в сільській місцевості. В окремих випадках, особливо коли існує перспектива продовження термінів проживання до кількох років, варто навіть започаткувати зведення нового постійного житла, яке має бути в комунальній власності (у подальшому його можна буде використовувати як соціальне або ж передавати під сімейні гуртожитки без права приватизації).

І нарешті третя група (внутрішньо переміщені особи та підприємці, які в силу різних причин не планують повертатися), вимагає до себе особливої уваги. По-перше, якщо мова йде про представників бізнес-середовища, то місцевій владі громад (і навіть регіонів), де оселилися представники цієї категорії громадян, слід чітко визначитися з пріоритетними напрямками підприємницької активності, які відповідатимуть стратегічним цілям розвитку певної громади чи регіону, і матимуть першочергову підтримку від їх органів місцевого самоврядування. По-друге, для таких видів бізнесу вже сьогодні слід започаткувати роботу з формування адекватної виробничої інфраструктури, наприклад шляхом створення промислових, індустріальних, технологічних і наукових парків, промислових зон тощо. І, по-третє, варто створити дієвий механізм взаємоузгодженої релокації підприємств та їх потенційних працівників. Для цього слід передбачити будівництво нових житлових будинків у місцях можливої локалізації нових промислових об'єктів та індустріальних парків, а також започаткувати розвиток об'єктів відповідної соціальної, інженерної та маркетингової інфраструктури [3].

Оптимізація процесів просторового розосередження релокованих підприємств і внутрішньо переміщених осіб тісно пов'язана з модернізацією стратегій соціально-економічного розвитку тих регіонів і територіальних громад, які їх приймають. Крім того, у вказаних стратегіях слід зображати пріоритетні напрями формування продовольчих резервів на території громади та основні заходи з нівелювання актуальних для неї безпекових ризиків, зокрема з урахуванням досвіду, набутого Україною за час війни.

І нарешті, ще однією важливою функцією територіальних громад та органів їх місцевого самоврядування, яка актуалізується в умовах воєнного стану, є посилення співпраці з донорськими організаціями європейських держав щодо розбудови та модернізації інфраструктури відповідних громад, а також підготовки до реалізації проєктів їх повоєнного соціально-економічного розвитку. Адже в умовах ведення бойових дій на півдні та сході нашої держави, європейські партнери в основному переорієнтувалися на військову підтримку

нашої держави та надання допомоги біженцям, що були вимушені виїхати до їхніх держав. Це створило певний «інституційний вакуум» в площині формування засад повоєнного соціально-економічного розвитку України, зокрема в контексті інтеграції нашої держави до ЄС та адаптації на вітчизняний суспільний ґрунт сучасних європейських цінностей. Як наслідок, після завершення активної фази війни, особливо якщо вона затягнеться на певний період, ми можемо опинитися в ситуації, коли значна частина українського суспільства та представників влади виявляться не готовими до переходу на «мирні рейки». Це загрожує поширенням так званого «афганського синдрому», коли для багатьох людей життя в умовах постійної небезпеки, активних бойових дій та підготовки до чергових військових операцій виявляється більш природним, ніж мирне існування, з усіма його побутовими, фінансовими та соціальними проблемами (особливо коли влада не здатна вчасно налагодити безболісного переходу до повоєнного життя).

Саме тому вже сьогодні Україні слід посилювати співпрацю з європейськими партнерами (як із владними інституціями, так і з інститутами громадянського суспільства) щодо розгортання низки нових програм та проєктів, спрямованих на підготовку наших владоможців і співгромадян до повоєнного етапу соціально-економічного розвитку. І саме територіальні громади та органи їх місцевого самоврядування повинні виступити у цьому питанні одними з першочергових ініціаторів, особливо якщо мова йде про громади та регіони, які віддалені від зони бойових дій, але розташовані поруч із кордоном з ЄС.

Література:

1. Жаліло Я., Шевченко О., Павленко І., Романова В. та ін. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналіт. доп. Національний інститут стратегічних досліджень / за наук. ред. Жаліла Я., Київ, 2019. 192 с.
2. Безгін В. Як війна змінить регіональну політику в Україні: децентралізація,

громади, податки, економіка. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://agropolit.com/blog/503-yak-viyna-zminit-regionalnupolitiku-v-ukrayini-detsentralizatsiya-gromadi-podatki-ekonomika>.

3. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.